

Visoka vlada bode, znajoča prav ceniti zaklade, ki so v razvitiju narodnosti za državo samo založeni, tim bolj z dobrohotnostijo želje slovenskega naroda, ktere smo v dežel-nem zboru tudi mi izrekli, zaslišati blagovolila, ker se popolna dejanska izvršitev na naj višem mestu pripoznanega načela narodne ravnopravnosti pri dosedajnih razmerah naroda ko-maj izpeljati da; kajti tako zjedinenje bi pomenilo pridobitev in pospeh mednarodnega miru, in bilo bi naj boljši pripomoček nektere Avstriji sovražne namerjatve neškodljive storiti.

Da se za sedaj uresniči narodna ravnopravnost na obla-stjih naših volivcev, si dovoljujemo c. k. vladinemu zastopniku z spoštovanjem staviti

vprašanje:

Kaj misli visoka vlada storiti, da se dejansko uresniči narodna ravnopravnost v šoli in uradnji na slovenskem obla-stiju dežele; in ali bi bila vlado vzlasti volja, zaukazati urad-nikom in javno poverjenim pismosostavljavcem, da se naučijo v določenem obroku, če nočejo iz službo izpuščeni biti — in ali je vlado volja, v slovenske sodnije nemudoma postaviti uradnike, ki so jezika možni.

V Gradcu 18. kimovca 1868.

Dr. Jožef Vošnjak. M. Herman. Dr. M. Prelog.
A. Lenček. J. Lipold.

Govor *)

poslanca **Hermana** v deželnem zboru štajarskem proti adresi.

Po tem kar smo ravnokar slišali in kakor pripoveduje adresa, bili bi svobodni, prav svobodni in srečni. Temu na-sproti drugega ne rečem kakor: Čim glasneje se svoboda obeta, tem bolj se proti njej greši. Jaz si bom dovolil, go-spoda moja, pokazati Vam reči od celo nasprotne strani.

V avstrijski državi biva mnogo ljudstev. Ko so se raz-lične dežele in ljudstva zaporedoma vladarski rodovini habs-burški podvrгла, niso tega storila brez pogojev in pogodeb, ktere so zdaj njihove deželne pravice; tako so si zavarovali svoje individualitete in lastni život; vsa slava, vse blagosta-nje, vse spominke stavbe, vse rodoljubje z njegovimi velikimi čini, vsi sijajni spomini spadajo v avtonomno dobo teh de-žel, in Avstrija je pri taki deželni zvezi — adresa bi rekla: pri taki „smeli državni snovi“ — srečno premagala naj več nevihte in nevarnosti. Te dežele in ljudstva in tedaj tudi država sama je jela pešati, ko je hotel vse pod eno odejo spraviti absolutizem, ki je vsegdar centralisator in v nobeni stroki človeške delavnosti ne trpi samostojnosti.

Centralizem in jegova slaboglasna sistema sta bila dr-žavo tako ob nič dela in vse človeško delovanje tako usta-vila, da bo treba naj večega prizadevanja, združenja in pri-bliževanja, predno bomo mirno uživali dobrote omike in usta-vnih pravic.

Nepreklicljiva oktobrska diploma priznava na zgo-dovinskem pravu stoječo individualiteto posameznih kronovin in dežel, jim daje naj širšo avtonomijo in stavi poroštvo za varnost in moč državnino le v one pravne naprave, ktere ena-komerno odgovarjajo zgodovinskemu pravu in djanskim raz-ličnostim med posameznimi kronovinami in deželami, kakor tudi turjatvam njihne nerazlušljive čvrste zveze. Gospoda moja to bi bila ona „smela državna snov“, na katero kaže adresa.

To oktobersko diplomu, ki je precej natanko izrekala, kako bi morala biti Avstrija kot država osnovana, dela je ob moč centralizajoča, vsiljena, nepremeljiva februarska ustava, ktera je deželno avtonomijo skrčila in strogo deželne zadeve prepustila razsodbi državnega zbora, čegar po umetnih volilnih redih stvorjena nemška večina ni poznala potreb drugih narodov in jim ravno nasprotno ravnala.

Veliko veselje je bilo tedaj, kakor zdaj zaradi decem-berske ustave med nemško svojbino (coterie), ki je krmilo v roke dobila in čez žalost in proteste drugih narodov ravno tako brezozirno in neusmiljeno na dnevni red prestopala, ka-kor zdaj. Kakor zdaj decemberska ustava, tako je bila te-daj februarska ustava rešiteljica in sreča, in le z mezincem se je dotaknoti, bilo je toliko kakor razpad Avstrije, kakor zaničevanje postave. Tudi takrat je bilo „gorje zmaganim“ in silama se je ustava izvrševala kakor zdaj; tudi februarsko ustavo so hoteli oživotvoriti z zaporji, s časnikarstvom, ktero

*) Govora smo si dovolili povzeti iz „Slovenskega Naroda.“

so stiskali, s silo, z razpuščenimi deželnimi zbori in posadnim stanjem, kakor zdaj hočejo oživotvoriti liberalno ero, in skla-davec pred stoječe adrese je podpiran od deželnega zbora takrat ogersko državno pravo ravno tako zanikoval ter kot ničlo in neveljavno izrekal, kakor zanikava dandanes česko državno pravo. Ravno to nam daje upanje, da bo sklada-vec nekdanj tudi še priznal česko pravo.

Gospod poročevalec je govoril o strohnelem državnem pravu českem; jaz si bom dovolil pokazati Vam samo en izgled: Gospoda moja, za dobro pravo Augustenburžana ste, dasiravno ima Nemčija že več kujezov kakor celi svet (smeh), preiskavali stare arhive in nabirali adrese; dobro državno pravo česko pa Vam je strohnelo!

Gospoda moja, takrat ste tudi dualizem imenovali smelo državino snov, kakor imenujete dandanes federalizem. Toliko časa je vpila advokatovsko- birokratična ustavna stranka v državnem zboru: „Avstrija smo mi“, dokler so jej Magjari v lase skočili; ona se je udala češ: „Ako ne moremo go-spodariti po vsej Avstriji, gospodujmo vsaj v eni polovici!“ To je pa, se je vpilo, le pomirje z Ogersko, le z Ogersko.

Za očetom nemogočnega februarskega patenta pa je pri-šel mož, ki si je zapisal na svojo zastavo pomirje z vsemi narodi, ki je pot odprl do porazumljenja in prepustil pomirje z Ogorsko ravnopravni sodbi drugih narodov.

Gospoda moja, zastonj je bilo, da je bil septemberski manifest zaradi svojih nravnih načel splošno pomirljiv (ugo-varjanje), da je manifest zaupanje v Avstrijo na novo vzbudil, da ga je velika večina avstrijskih narodov zadovoljna spre-jela (Živo ugovarjanje) Da! (Smeš.)

Zastonj je bilo, da je bilo Belkredijevo ministerstvo preblago, da bi bilo s tiskom preganjalo februariste, in da je za njegovih časov imel tisk dejansko naj večo svobodo; zastonj, da si je Belkredijevo ministerstvo pošteno prizade-valo državno gospodarstvo v red spraviti, davke znižati in da je bilo državnim upnikom pravično celo med vojsko, ktero je od svojih sprednikov podedovalo; zastonj, da je hotelo kači birokraciji glavo streti in ljudstva z avtonomijo blago-nosno osrečiti; zastonj, da je naj strastnejše adrese februar-skih deželnih zborov presvitlemu cesarju predložilo.

Gosp. Beust pa naj krotkejših, naj bolj opravičenih in najbolj lojalnih (postavnih) adres federalističnih deželnih zborov cesarju ni predložil, ampak je deželne zборе razpu-stil — zastonj! Prijatelji ustave, ktera se je bila ustavila (sistovala), ministerstvu niso mogli nikdar odpustiti, da jih je razkropilo in ob gospodarstvo delo. In na vse pretege so začeli ti nasprotniki pomirjenja z vsemi ljudstvi zvoniti plat zvona s tem razkazajoči, da mora v Avstriji le njihova vo-lja veljati in da jim je Avstrija in njihovo gospodovanje ne-ločljivo zvezano. Še zdaj se niso tako imenovani liberalci tega strahu znebili, kakor smo denes videli, in ne bi bil liberalec, kdor bi ne vrgel vsaj en kamen na to ministerstvo, kakor bi tudi on ne bil liberalec, kdor bi crkvene oblasti in crkvenih oblastnikov ne grdil; kdor bi tega ne storil, ne bi bil liberalen kulturovec, ne korakal bi pred civilizacijo in liberalci bi vendar vsakdo rad bil. (Nemir).

Da bi javno mnenje na se natvezli, da bi kot liberalci veljali in pred civilizacijo koračili, skopali so versko vprašanje iz tal in uničili konkordat ter vpeljati civilni zakon je bil začetek in neovrgljiv dokaz svobodomiselnosti.

Po Kraljevem Gradcu, kamor nas je peljala nesrečna politika nemška, ki nas je stala vsako leto 30 milijonov, iz-pehali so Avstrijo iz Nemčije in avstrijski narodi, ki se bogmu zaradi tega niso mogli pritoževati, menili so, da se bo en krat tudi že v Avstriji razvedrilo in da se bo konečno pri-čela in vtrdila avstrijska politika, politika vseh in za vs narode. Le prehitro se je pokazalo, da je bilo to upanj prazno. Dobili smo državnika tujca — žalibože nam do-hajajo naši državniki zmerom le po istem vetru — državnik ki Avstrije ni poznal. Temu je veljalo izgubo poravnati, i stare vplive sopeť pridobiti; zatoraj je morala priti zvez s Francijo, različne poskušnje v južni Nemčiji, zatoraj se j bilo treba z Ogersko tudi pod kupom pobotati, državo raz polovičiti, zapadno polovico centralizovati, na videz liberal zovati, germanizovati in antikondordatovati (smeh), da bi tak mogli državo očiščeno od slavizma v liberalnem svitu Nen-čiji ponuditi — tako se bo godilo, g. m. (smeh) — tis Nemčiji, v ktero zdaj čez okno lezemo, ko so nas bili ču duri izpahnoli (smeh).

Avstrijski Slovani bi imeli pri tem početju častno nalog

Nemčiji na čast, ali raje bi rekel Nemčiji v veliko sramoto in kletev, svoje kosti na nemška bojišča polagati.

Pametni možje pravijo, da te politike v Avstriji ne bo prej konec, predno ne doživimo, da se bomo drug drugega čez okna metali ali še kaj hujega.

Kar se ni dalo kriviti, to so razlomili in Slovanom se je skazala posebna beustovska ljubav, morali so na steno, nemška in magjarska stranka pa je pomagala. Deželni zborom so vado nastavljali, jih strahovali, razpuščali, k umetnim volilnim redom so pripravili neslišano vladino siljenje (presijo). Ljudski voditelji so morali iz dežele, ljudski uradniki in učitelji so prišli ob službe, zvesto Hrvaško so predali, stvarjale so se umetne večine, in tako se je — na levi in desni ljudstva v obraz zasmehovaje — v divjem direndaju proti pravi ljudski večini in volji podilo v državni zbor, ki ni imel nikakoršne pravne podlage več, ker so bili februaristi priznavši ogersko ustavo sami zapustili februarško ustavo, katero jim je toliko rabila za agitacije.

Priznanje ogerske ustave ni podrlo samo osnovno postavo o državnem zastopu, ampak tudi deželna ustanovila (statute) in tudi naš deželni zbor je brez postavne podlage (ugovor, klici: odstopiti). Državni zbor je postal ustavodejen zbor (konstituante), a ni imel zato nikakoršnega postavnega mandata; državni zbor in vse, kar je on storil nima postavne veljave, vse to je le parlamentarno vsiljeno: državni zbor nima nikakoršne postavne zveze s preteklostjo, kakor to, da so sopet februaristi v njem sedeli. (Ugovor.) V državnem zboru ni bil zastopan česko-moravski narod; ustanovil se je bil izvanredni državni zbor, v katerega je narod česko-moravski vstopiti hotel, da bi roko v pomirje ponudil; v tako imenovani ustavni državni zbor so ga bili sicer povabili, a ne da bi se posvetoval o podlagah, na katerih naj bi stalo avstrijsko pravo; ne, te podlage je ministerski reškript 4. februarja s kratka vsilil, pokorščine so hoteli ne svetov.

Pokorščino so tirjali v državnem zboru ne svetov. Kdor je temu vgovarjal, kdor je hotel s protestom iti v državni zbor, tega so zavrnoli; umetno storjeni večini dežel. zbora českega in moravskega ste brez pravne podlage; ko je drž. zbor brez Čehov razsojeval o českem državnem pravu in o Česki, grešil je proti ustavnemu načelu: Nil de nobis. Nič o nas. Upor česki ni nepostaven.

Nemesto da bi se bil pogajal s centralisti in federalisti, ki so želeli državno enoto, in si tako pridobil zaveznikov tikraj Litve, pričel je g. Beust enostransko dogovore z Ogrji, ki so ga rabili na svojo korist, in da bi se mu nespametno, prehiteno ter nedržavniško pomirje potrdilo, sklical je zbor ljudskih zastopnikov, ki so nosili samo ime ljudskih zastopnikov, ki so si bili pa ravnotako malo svesti svoje dolžnosti ohraniti Avstrijo kakor g. Beust, ki so se odrekli pravici, da sme njihov glas ravno toliko veljati kakor ogerski, ki so privolili, da so se naše javne zadeve na dvoje razdelile in so sprejeli prisiljeno stanje in javno pogodbo, ktera je dala Ogrom ves hasek, nam vso škodo.

Gospoda moja, o politični strani te pogodbe in o razcepljenju države v dva kosa ne govorim, nasledki se bodo že sami kazali; pritožujemo se pa zaradi lehkomišelnosti, s katero je državni zbor naše narodno-gospodarske interese predal preslabemu dvalističnemu gospodarstvu, pritožujemo se o finančni pogodbi, ktero bomo morali mi plačati z državnim bankerotom, povečšanimi davki in deficitom. Če premislimo, kako bogato je ogerska z zemljišči obdarovana, koliko manj davkov plačuje, kako hitro se zdaj prevažja, moramo sprevideti, da se naše kmetijstvo z ogerskim ne more meriti, da mora toraj naš kmet priti na nič.

In za vsa ta bremena, g. m., za raztrganje državino smo dobili civilni zakon, emancipacijo židov in lečno jed skrpanih osnovnih postav doktrinarne vrednosti, abstraktne, raztegljive stavke kakor n. pr. „Pred postavo so vsi enaki“ — „Uradniki so vsem odprte“. — „Lastninsko, hišno pravo, osebnostna svoboda, pismena tajnost se ne sme skruniti“ — samo pravice, ki so nam nekoliko že v drugih postavah zagotovljene, nekoliko pa se v vsaki količkaj pošteni državi same ob sebi umejo. (Smeh.)

Mi smo dobili pravico prošnje podajati, a dejansko le za one, ki hočejo slavo peti novi eri, jenim stvoriteljem in podpornikom; mi smo dobili tiskovno svobodo, ki pa dejansko le za nemško-centralistične zabavljive časnike velja, kateri prav po živinsko proti Slovanom divjajo. (Živahno vgovarjanje in sikanje.)

Dobili smo pravico zborovati, vendar se federalisti te pravice ne smejo posluževati; dobili smo porotne sodbe na papirju, postavo o odgovornosti ministrov — sedanje ministerstvo pa naj federalistom še tako nevsmljeno na prste stopa, nemška stranka ga ne bo nikdar zatožila — ločilo se je pravosodje od uprave, a brez znamenite koristi za ljudstvo, ker je ostal stari birokratični red; dobili smo organizacijo brez dovoljenja deželnega zbora in jaz trdim, da morebiti še pri nobeni poprejšnjih organizacij ni protekcija, nepotizem in narodna strast toliko moči imela, kakor pri zadnji. (Nemir na levi, na desni klici: Prav dobro.) Dobili smo ustavo, ktera zapadno polovico države sopet izročja slaboglasni centralizaciji; ustavo, ki zahteva, da bi se kronovine in dežele s svojimi pravicami in tradicijami pogubile v vsiljeni državni snovi, ustavo, ki je suhoparen prepis onega izvornika, ki je na domačih tleh pokazal svojo puhlost. Naše deželne zadeve, uprava, pravosodje, bogočastje in poduk centralizuje se na Dunaju, kamor se staka vsa popačenost (klici: To je preveč, dolg nemir).

Gospoda moja, izmed nemške večine držav. zbora smo dobili nemško ministerstvo strogo po pravilih svoje stranke urejeno — kaj iz tega izvira, je očevidno.

Dobili smo §. 19. državnih osnovnih postav — da se ga Bog usmili! Dvajset let sem se v Avstriji nihče več ne drzne ravnopravnosti vseh narodov v teoriji zametovati; ali dejansko je vse ostalo, kakor je bilo. Vse tožbe, vse prošnje, vse pritožbe se razgube po zamolkih prostorih upravnih. — Kdo pazi, da bi se narodna ravnopravnost izvrševala. Morebiti tisti, katerim je ravnopravnost potrebna? Ne! Oni, ki sami trde, da so jeni nasprotniki; a tudi naj bolje postave ne koristije, če uradniki naj niži in naj viši ne spoštujejo in ne ljubijo naroda, za katerega so postave. Z paragrafom 19. le opoziciji usta maše, in srditeje kakor le kedaj se kaže staro germanizajoče divjanje samo da v ustavni obliki in ako si pregledamo vse, kar smo naj novejši čas doživeli, zdi se nam, kakor da bi se naravnost na to delalo, da bi se vse Slovanstvo pokončalo. (Nemir.) Še zmerom gospoduje tujstvo v šolah, in Slovenec se tu svojemu narodu izneveruje, da ga potem morejo rabiti proti lastnemu rodu (nemir, ugovor); še zmerom gospoduje tujstva po uradih, dasiravni bi ne trebalo drugega nego ministerskega ukaza, da bi uradniki uradovali v jeziku tistega naroda, čegar kruh jedo; in s pomočjo raznarodene birokracije se sili tujstvo v srenjo, v okrajni zastop, v deželni zbor in tu svojo sodbo dela o slovenskem narodu, narodnjaka pa povsodi v kot stavijo. Ljudski jezik so spehali, da je ostal samo še po vaseh, kjer se ne more razvijati, in ravnopraven je le še slovenski goldinar, s katerim se davek plačuje. Gospoda moja, tujec je pri nas vsemogočen, v svoji lastni hiši je Slovenec le hlapec, a tujec jegov gospod. Narodovo truplo je razkosano, osamljeni si prizadevajo narodni poslanci v posameznih deželnih zborih, v tej osamljenosti pa so brez moči.

Gospoda moja, više deželne oblasti, kakor je videti slabo umevajo slovenski narod in nas narodnih poslancev tu tudi nočete razumeti. (Smeh.) Zastonj je, da tu sedimo; v tem deželnem zboru ne bomo Slovenski poslanci nikdar nič dosegli. Vsled nemškega liberalizma so Slovenci brez zastopnika v dež. odboru, dasiravno jih je 2/5 vseh dežel. prebivalcev.

Gospoda moja, temu zlu se ne pride popred v okom, predno se Slovenci ne ločijo od Vas in se ne združijo vsi v eno celoto. Da, ločiti se morajo in potem združiti v eno narodno in politično individualiteto. (Dolg smeh.)

Vsaka reč le nekoliko časa trpi. Deželni zbor bo potem vspešneje deloval; prepiri in ovajevanje bo nehalo, uprava pa lažja in ceneja. Taka preuredba je živa potreba za Slovence kakor za Nemce; dokler se nam ne prizna naša narodna individualiteta, dokler nimamo odločene svoje dežele, kar nam bo individualnost varovalo, dokler ne obvelja naš jezik, dokler smo brez narodne uprave, ktera bo prirojeno krepost ljudsko razvijala, toliko časa je za nas ravnopravnost prazna pena. (Klici: za nas!) Da, za nas!

Pričeta liberalna sistema narodne ravnopravnosti ne more dati, niti jej je ravnopravnost po volji, ker je ona nasprotna načelom te sisteme, ktera tirjajo izključljivo nadvlado enega plemena! ta sistema ne more narodom miru in sloge niti dati niti ju hoteti. Sloga, ki stoji na enaki pravici za vse, bila bi konec te sisteme, ktera se mora le z onimi sredstvi obdržati, ktera so jo mogoča storila, s razdvojenjem in silo.

Sedanja liberalna sistema ne more državi olajšati težkih bremen: ona potrebuje stoječe vojske, da ž njo kroti

nezadovoljne narode (nemir, oho), ona se ne more birokraciji odpovodati, birokracija je jena naj krepkejša podpora zvlasti v slovanskih deželah.

Sedanja liberalna sistema ne more trpeti svobodnega tiska, ako noče sama sebi jamo kopati; ona ne more dovoliti avtonomije, kajti avtonomija in centralizacija ste si podobni kakor noč in dan. Gospoda moja, vladajoča sistema je toliko kakor: zankazovati in služiti; prvo ni liberalno, drugo svobodo izključuje. Liberalna sistema, kakoršna zdaj vlada, je pokazala, da je goljufiva, vso svojo svobodo mora sama uničiti. Le resnično omikani, nravni, domoljubni možje naj bi vladati smeli. „Po njihovem sadu jih bote spoznali.“ Ozrite se okolo sebe, g. m. Povsodi upor, povsodi strupena nezadovoljnost, povsodi razdraženost — samo nasledki žaljene pravice. Na drugi strani sila in žuganje, kakor da bi bila ljudstva samo zarad sedanje ustave na svetu. Povsodi se povzdigujejo značaji, katerih ne moremo boljše prištevati; boljše in blageji morajo odstopati in molčati in demoralizacija napreduje. Čutila za vladajočo hišo so se ohladila, vera v Avstrijo je zbežala, ljudstva sama pa propadajo bolj in bolj v siromaščino, ker jim je odvzeta edina nravna zaslomba, vera na pravičnost svoje vlade.

Veča in večja bojazen se mora lotevati vsakega avstrijskega domoljuba videčega tako počenjanje; poprašuje se: Ali ni nikogar več, ki bi se postavil na narodno pedlago?

Gospoda moja, mi se obračamo od vsega, kar nam je pridobila nova era, za nas nima ustava in parlamentarično ministerstvo nikakoršne pravne veljave (oho, živi ugovori), mi se obračamo od liberalizma obstoječega v frazah, od liberalizma doktrinarnega, kateri bistvo in poročstvo svobode išče v ustavnih papirjih in osnovnih pravicah; mi se obračamo od liberalizma, ki se je rodil iz narodnega zatiranja in ščuvanja, in se samo s temi sredstvi tudi obdržati more.

Avstrije ne more vrediti samo politična svoboda, naj bi se še tako obilna pripoznala; naj prvo se mora zadovoljiti narodnim željam in tirjavam. Tega je pa pričakovati le v federalistično vrejeni državi. Avstrijske razmere so take, da stoji politična svoboda v drugi, narodna svoboda v prvi vrsti (živo ugovarjanje). Gospoda moja, avstrijskim narodom je ljubši vladin absolutizem nego kterega drugega naroda; Slovan noče le fizično životariti, kakor živina, nego se hoče tudi politično in narodno razvijati, in gotovo niso prenapete tirjave slovanskih narodov, katerih večno prošnje je v svetovni zgovovini zapisano; samo to tirjajo, kar drugi narodi že dolgo imajo in uživajo.

Gospoda moja, vsaktera centralizujoča poskušnja bo nezadovoljnost v državi množila, in narode v tuja naročja gonila. Avstrija se more vrediti le na podlagi starih deželnih pravic po skupnem delovanju med deželnimi zbori in krono. Vse obotavljanje, gospoda moja, je brezuspešno; preštejte sami sebe in preštejte druge. Vlada in narodi se prizadevajo in potrošajo svoje naj bolje moči v mejusobni borbi, preštejte se in čem bolj slovanski živelj odrivate, tem težje postaja stanje Nemcev, in kakor ste **Vi** nekaj klicali: **Vr-** nimo se, pobotajmo se z Ogri, tako kličemo zdaj **mi**: **Vr-** nite se, pobotajte se s Čehi, pobotajte se z vsemi narodi!

Govor

posl. dr. V ošnjaka v dež. zboru štajarskem proti adresi.

Dva preudarka me silita, da se izrekam soper adreso in ta dva preudarka bom jasno in okrito razložil. Kot dober Avstrijan nikakor ne morem malomarno gledati, kako se s trmoglavo politiko ene stranke naša nekaj tako mogočna Avstrija gotovemu pogubljenju vedno bliže in bliže tira. (Živo ugovarjanje.) Kot Slovan ne morem in ne smem molčati nasproti nadvladnim prizadevanjem Nemcev in Magjarov, kateri na podlogi enostranske in s protestom od strani Slovanov, težavno zlepljene ustave protijo slovanski element tukaj in tam uničiti.

Osnovne in medverske postave so deli decemberske ustave, iste ustave, ki se je rodila iz tako imenovanega posilnega stanja, ki je pripravilo Avstrijo ob edinost, ob ime, ki jo je razpolovilo, našo polovico z bremenim preobložila in na podlagi enostranskega volilnega reda umetno parlamentarno večino nasproti pravi večini narodov ustvarila (Živo ugovarjanje). Decemberska ustava je soper ena tistih poskušanj, kakoršnih smo že več doživeli, izgojena ne ozirajoč se na zgodovinski razvoj Avstrije, ne ozirajoč se na lastnot jenega sestavljenja iz bistveno različnih zgodovin-

sko-narodnih elementov. Oktoberska diploma je bila dala avstrijskim narodom naj lepša upanja; mrklo zatiranje Bachovega absolutizma ni moglo udušiti isker svobodnega in narodnega vzbujenja, ki je še od 1848. leta pod pepelom tlelo. Ker je oktoberska diploma lastnosti avstrijskih dežel in narodov v ozir jemala in jih ni nameravala v centralistični ponvi raztopiti v enotero maso, dala bi se bila, kakor je bila v nekterih zadevah tudi pomanjkljiva, vendar razviti tako, da bi se bilo iz nje rodilo ustavno poslopje, pod katerim bi bili v zavetju ravnopravnosti vsi narodi svoje mesto našli. Ali prišli so doktrinarni februarne ustave in prvo delo jim je bilo nasiljen (oktroiran) volilni red, da bi z njim nemški živelj celo v tistih deželah na vrhunec spravili, kjer je bil naravnost v majnšini ali se še celo samoteren (sporadičen) nahajal, kakor na Kranjskem. Februarne ustava se je razpovedovala kakor posvečen paladij svobodi in nasprotniki te ustave so bili kot mračnjaki, ultramontanci, fevdalci, da celo kot veleizdajalec razglaševani, in tako so jih razglašali isti možje, ki so 6 let pozneje s predrznim skokom iz centralističnega v dualistični tabor skočili. Zato se tudi ne dam motiti s hrumom, ki ga uganjajo denes s decembersko ustavo; vse je že bilo enkrat na svetu. (Veselost.) Jaz temuč upam, da se bodo iz naših dualističnih vročeglaveev prav kmalu pošteno navadni federalisti razvili. Februarška sistema se je sama nemogoča storila, in ko so stvarniki jeni avstrijski državni voz kolikor mogoče globoko v močvirje zavlekli, narod soper narod naščevali, in s svojimi surovimi pomočki zatiranja celo pojem svobode v slabo ime spravili, odtegnoli so se prav mirno na svoje prihranjene častne prostore in so prepuščili svojim nasprotnikom, naj v tej narejeni zmešnjavi prave poti iščejo.

Belkredijevo ministerstvo je edino pravo izhodišče našlo (smeh); poklicalo je ustavodejno skupščino, da bi s svobodno pogodbo narodov in dežel ustavo ustvarila, v kateri bi mogli vsi elementi v Avstriji skupno bivati. Ta poskušnja se je razbila na uporu tistih življev, kateri ne hote svobode in enake pravice za vse, temuč samo svobodo za se in gospodarstvo čez vse.

In prišel je tujec v našo ljubljeno domovino, bister diplomat, kterega diplomatične umetnosti pak so bile ravno prej v njegovi lastni domačiji na pol na kant prišle, in se je postavil med vladarja in jegovo ljudstvo. Kar bitva pri Kraljevemgradu ni premogla, to je storil z eno potezo s peresom; on je Avstrijo raztrgal in razdejal. S težko opravičljivo lehkomišelnostjo, brez poznanja dežele in ljudi, pomagal je stvariti posilno stanje, in ko je bilo to pripravljeno, poklical je Nemce in Magjare in djal rekoč: „Tukaj vam dam to Avstrijo, vaša naj bode!“ In hlastno so oboji popali in delili po bratovsko — pa vendar ne prav bratovsko. Gospodu pobratimu Ogri je bilo dovolj 30 odstotkov in prepuščil je nam Cislajtancem 70 odstotkov, ki jih je še manjkalo, za skupna državna bremena plačati. Prav nazadnje, ko je delitev končana bila, pride tudi Slovan in hoče imeti svoj del; ali ni bilo kaj več deliti razen državnih osnovnih in medverskih postav. „Če hočete v teh nebesih z menoj živeti — djal je Beust — odprta vam bodo, kedar koli pridete.“ (Sme.) In v istini so bili tako zvedavi in so nekte-rekrati prišli, da bi malo pili nektarja svobode nove dobe; nebesa so jim bila sicer zaprta, a zato so se odprla vrata v ječe, da bi jih sprejele v naročje edino zveličavne decemberske ustave.

Kakošni so vspehi te ustave, ki po načrtu adrese še za eno majhno dlako, kar se liberalizma dostaja, naj svobodnejše ustave tega sveta preseza? Ozrimo se po Cislajtani. Neštevilni so nasprotniki te ustave, število jenh prijateljev pa se manjša od dne do dne. (Ugovarjanje.)

Česko-slovanski narod, skupno telo petih milijonov duš, je v naj stroži opoziciji tej državni osnovi nasproti, ker hoče ravnopotno koračiti čez česko državno pravo. In ta opozicija ne bo prej pokojna, dokler ne bodo česki kroni tiste pravice dane, ktere se je pri kroni sv. Štefana priznati dobro videlo.

Kamor kole pogledate, vidite nezadovoljnost in nemir. Ali se more naši domovini Avstriji žalostnejša podoba kazati? Od znotraj razkosana in razrovana, od zunaj nespoštovana, brez drugega prijatelja, kakor onega dvomljlivega na obrežju Sena (Napoleona), ki jo je že ob dve naj lepši provinciji pripravil. Povsod grešenje pravega pota, povsod slabi vspehi. Kteri pošten avstrijski domoljub je mogel tako v pogubljenje držečo politiko potrditi? Na tožno klop tiste, ki so k temu svetovali.

Pa ne samo kot Avstrijani, temuč tudi kot Slovani